

Sabiedrības līdzdalības labā prakse Saeimai

Sabiedrības līdzdalība Saeimas darbā ir svarīga tam, lai stiprinātu Saeimas darba leģitimitāti, sabiedrības uzticēšanos Saeimai un Saeimas pieņemto likumu kvalitāti. Pilsoņu regulāra iesaistīšana parlamenta darbā ir priekšnoteikums tam, lai vēlētāji ticētu, ka viņu balsij Latvijā ir nozīme.

Sabiedrības vajadzību apzināšana	Problēmu risinājumu meklēšana	Likumprojektu izskatīšana un lēmumu pieņemšana	Ietekmes izvērtēšana
Likumu pamatā ir dažādas sabiedrības vajadzības. Deputātu pienākums ir sekot norisēm sabiedrībā un reaģēt uz tām.	Apzinot sabiedrības vajadzības, svarīgi nonākt līdz labākajam risinājumam. Lai to izdarītu, svarīgi iesaistīt sabiedrību.	Likumu izstrādē nozaru interešu pārstāvju, sabiedriskā labuma organizāciju, lietpratēju viedoklis palīdz nonākt līdz kvalitatīvākiem lēmumiem.	Bez sabiedrības iesaistīšanas nav iespējams kvalitatīvi novērtēt, vai pieņemtais likums sasniedz savu mērķi.
SABIEDRĪBAS IESAISTĒS MINIMUMS <ul style="list-style-type: none"> Saeimas deputāti iespēju robežās atsaucas sabiedrības pārstāvju/NVO aicinājumam pievērst uzmanību kādam jautājumam/problēmai. Saeimas komisijas pašas regulāri apzina sabiedrības attiecīgās nozares ekspertu, NVO viedokli par savas kompetences jautājumiem. Saeimas komisija, deputāti reaģē uz publiski izskanējušām ziņām par nozīmīgām problēmām, kuras ir saistītas ar likumu nepilnībām, tai skaitā, likuma izpildes nepilnībām. Saeima un NVO rīko ikgadēju forumu, kurā apspriež tobrīd aktuālākos problēmjautājumus (tai skaitā, komisijas tiekas ar nozaru NVO), kā arī pārskata sadarbības praksi, lai to uzlabotu. 	<ul style="list-style-type: none"> Sabiedrības pārstāvju iesniegto kolektīvo iesniegumu (parasti, bet ne tikai manabalss.lv) Saeimas komisijas izvērtē, iesaistot iesniedzēju, kā arī uzrauga tālāko rīcību ar iesniegumu, par to informējot iesniedzēju un visu sabiedrību. Gadījumos, kur tiek izstrādāts jauns likums, vai arī kur ir nepieciešams plašāks ieskaits citu valstu praksē, tiek izmantota Saeimas Analītiskā dienesta pētnieciskā kapacitāte vai citi pētniecības resursi. Jāņem vērā, ka šādu izvērtējumu sagatavošana prasa vairākus mēnešus. Saeimas komisija/ prezidijs/ deputātu grupa rīko diskusiju, kurā uzaicina visas iesaistītās puses (valsts institūcijas, NVO, ekspertus utt.), lai apzinātu viedokļus par risināmo jautājumu. Saeimas deputāti, deputātu grupas, iesniedzot priekšlikumus grozījumiem likumprojektos, publiski atklāj, ar ko notikušas konsultācijas to sagatavošanā. 	<ul style="list-style-type: none"> Saeimas komisija uz komisijas un darba grupu sēdēm uzaicina sabiedriskā labuma organizāciju pārstāvjus, lietpratējus. Saeimas mājas lapā/ komisiju mājas lapās, ja tādas ir, tiek publicēti saņemtie atzīnumi un vēstules par likumprojektiem. Lai formulētu frakcijas viedokli nozīmīgos jautājumos, kuros frakcijai nav pašai skaidras nostājas, frakcija rīko apspriedes ar lietpratējiem, NVO. 	<ul style="list-style-type: none"> Saeima, izskatot Ministru kabineta sagatavoto ietekmes novērtējumu, pieaicina attiecīgās jomas ekspertus, NVO. Saeima, lūdzot Ministru kabineta sagatavoto ietekmes novērtējumu, ietver tajā prasību ietekmes novērtēšanā iesaistīt sabiedrību. Saeima izmanto Analītiskā dienesta kapacitāti, lai izvērtētu likuma ietekmi. Jāņem vērā, ka šāds izvērtējums lielākoties būs apjomīgs darbs un var prasīt vairākus mēnešus.
PAPILDU IESAISTĒS METODES <ul style="list-style-type: none"> Saeimas komisija, balstoties uz nevalstisko organizāciju, ekspertu ierosinājumu, iekļauj kādu risināmo jautājumu komisijas darba kārtībā. Labākas izpratnes veidošanai par konkrētiem jautājumiem, problēmām, risinājumiem, Saeimas deputāti/atbildīgā komisija: piedalās NVO, akadēmiskās vides organizētos pasākumos; rīko publiskas konferences/diskusijas, pieaicinot lietpratējus, NVO, nozaru interešu pārstāvjus, citas puses; dodas vizītēs uz nozares NVO, valsts iestādēm, kas ļauj labāk izprast specifisku jomu, jautājumu, likuma ietekmi, u.tml. Saeimas deputāti publicē savu darba kalendāru, atspoguļojot darbu ar sabiedrību. Detalizētāku datu, sabiedrības noskaņojuma, citu valstu prakses apzināšanai Saeimas komisijas, frakcijas, izmanto Saeimas analītisko dienestu vai veic īpašas sabiedriskās domas aptaujas, pētījumus. Saeima izmanto inovācijas saziņā ar sabiedrību – elektroniskas veidnes mājas lapā viedokļiem un diskusijām par likumprojektiem u.tml. 	<ul style="list-style-type: none"> Saeimas komisija, deputātu grupa, prezidijs var: <ul style="list-style-type: none"> rīkot publisko apspriešanu tādēļ likumprojektiem, kas ievieš nozīmīgas sistēmiskas izmaiņas un kuru ieviešanai svarīgs plašāks sabiedrības atbalsts, īpaši, ja likumprojektu izstrādā pati Saeima nevis MK. izmantojot inovatīvus konsultatīvus formātus, kā darbnīcas, hakatonus, ideju talkas, lai ar nozaru lietpratējiem meklētu risinājumus. Viena no pašlaik populārākajām inovācijām Eiropā ir īpaši pārdomu (deliberatīvie) pasākumi, kur dalībnieku sastāvu veido attiecīgās sabiedrības mini modelis (piemēram, 50 cilvēki, kas pēc saviem demogrāfiskajiem parametriem atbilst Latvijas sabiedrībai). Saeimas komisija, saņemot izskatīšanai likumprojektu, kas izstrādāts Ministru kabinetā, izvērtē tā anotācijā norādīto informāciju par konsultācijām ar sabiedrību – vai tās ir notikušas un kāds ir to rezultāts. Saeimas komisija uz komisiju sēdēm, kurās tiek izskatīti MK izstrādātie likumprojekti, aicina arī NVO pārstāvjus, it sevišķi tad, ja viņu viedoklis nav ņemts vērā vai viņu viedoklis vispār nav apzināts. 	<ul style="list-style-type: none"> Saeimas komisija NVO iesniegtos priekšlikumus var iekļaut likumprojekta sagatavošanas tabulās, kas atbalstīšanas gadījumā pārtaps par komisijas priekšlikumiem. Saeimas komisija regulāri informē nozares NVO par Saeimas komisijas darbākārtību, lai ieinteresētās organizācijas var pieteikties dalībai komisiju sēdēs. Saeimas mājas lapā tiek publicēta informācija par Saeimā izveidotajām darba grupām un to sastāvu. 	<ul style="list-style-type: none"> Saeimas komisija rīko izbraukuma sēdi uz iestādi vai NVO (kura saistīta ar likuma ieviešanu), lai novērtētu likuma ietekmi. Piemēram, Saeima piedalās NVO organizētā sanāksmē, kurā tiek vērtēts, kas darbojas un kas vēl uzlabojams. Inovatīvi konsultatīvi rīki Saeimas mājas lapā – iespēja vēlētājiem novērtēt kādu jautājumu ar savu balsojumu, komentēt, iesaistīties diskusijā elektroniskā formātā utt. Saeimas komisija rīko publisku diskusiju/konferenci, kurā ar iesaistītajām pusēm novērtē pieņemtā likuma ietekmi, nepieciešamos pilnveidojumus utt. Saeima pasūta pētījumu, sabiedriskās domas aptauju, lai iegūtu datus, kas ļauj novērtēt pieņemtā likuma ietekmi.
<p>Iesaistoša lēmumu pieņemšana ir atkarīga no deputātiem. Sabiedrības līdzdalību Saeimā maz reglamentē normatīvie akti, tā vairāk atkarīga no deputātu, frakciju, komisiju, darba grupu izvēlētajām pieejas savam darbam.</p>			
<p>Nedaudz par lobēšanu: Lobēšana neaizstāj konsultācijas ar sabiedrību. Valsts pārvalde un Saeima bieži konsultējas ar jomu vai nozari pārstāvošām nevalstiskām organizācijām un ekspertiem un tā rīkojas ir pareizi. Jāatceras, ka nozares organizācijas pārstāv savas nozares intereses, taču lēmumu pieņemšanā svarīgi apzināt visu pušu intereses, lai nodrošinātu kvalitatīvākus lēmumus un iesaistītu arī sabiedriskā labuma organizācijas, ekspertus un, sabiedriskos aktivistus.</p>			

Sabiedrības iesaiste svarīga visos darbības virzienos. Saeimai ir virkne funkciju: likumu grozījumu izstrāde, nacionālās pozīcijas definēšana, parlamentārā kontrole pār izpildvaru, valsts amatpersonu apstiprināšana un katras no tām izpildē konsultēšanās ar sabiedrību ir ļoti svarīga. Tāpat konsultācijas ir svarīga likumdevēja – kā individuāla deputāta, tā frakcijas, komisijas vai darba grupas daļa.

Saeima kā institūcija atklātība veicina līdzdalību. Saeimai jānodrošina sava darba atklātība un likumdošanas procesa izsekojamība (komisiju sēžu protokoli, saņemtie interešu pārstāvju atzīnumi, likumprojektu priekšlikumu tabulas utt.). To, cik atklāti strādā Saeima, lielā mērā nosaka Saeimas prezidijs un komisiju vadītāji.

Katram lēmumu pieņemšanas posmam ir sava piemērotākā konsultāciju forma. Agrīnā lēmumu pieņemšanas posmā svarīgas plašas konceptuālas diskusijas un konsultācijas, bet, izskatot likumprojektu 2. un 3. lasījumā, šādas diskusijas jau būs novēlotas.

Kā informēt sabiedrību par iesaistes iespējām?

1. Sūtīt informāciju konkrētām attiecīgajām tēmām ieinteresētajām NVO ar lūgumu sniegt savu viedokli / uzaicināt uz Saeimas komisijas sēdi.
2. Saeimas mājas lapā / komisijas mājas lapā regulāri publicēt informāciju par iesaistes iespējām (tai skaitā, norādot, kā pieteikties dalībai komisijas sēdē).
3. Izmantojot saziņas kanālus, kuros uzturas plašāka sabiedrība, piemēram, sociālajos tīklos informēt par gaidāmiem nozīmīgiem likuma grozījumiem, vaicāt pēc viedokļa.
4. Nosūtīt informāciju Latvijas NVO "jumta organizācijai" – Latvijas Pilsoniskajai aliansei tālākai informācijas izplatīšanai.
5. Gadījumos, kad ir svarīgi novērtēt kādas konkrētas, grūti sasniedzamas mērķgrupas viedoklis – piesaistīt sociologu palīdzību, lai šo viedokli izziņātu.
6. Gadījumos, kur svarīga citu valstu pieredze, sistēmisks novērtējums, izmantot Saeimas Analītiskā dienesta konsultācijas, pētniecības kapacitāti.
7. Sarežģītās situācijās, kad starp iedzīvotājiem un deputātiem var rasties konflikti, organizēt apspriedes, piesaistot neatkarīgus, profesionālus moderatorus vai izmantot deliberatīvās sanāksmes, iesaistot pēc iespējas sabiedrību reprezentējošu iedzīvotāju loku.

Sabiedrības iesaistes organizēšanas "nāves grēki"

<p>Keksīša pēc.</p> <p>Konsultācijas ar sabiedrību skata pēc, kad viss jau ir izlēmts vai arī nēko nav paredzēts tālāk lemt.</p>	<p>Bez-mērķīgums.</p> <p>Bez mērķīgi veidots vai vadīts pasākums – nav izveidots tāds iesaistes process, kuram varētu būt jēdzīgi rezultāti.</p>	<p>Pārmērīgi tehniski.</p> <p>Sabiedrībai tiek prasīti tik tehniski jautājumi, uz kuriem spēj atbildēt tikai jomas eksperti.</p>	<p>Pārmērīgi plaši.</p> <p>Sabiedrībai tiek uzdoti tik plaši jautājumi, ka atbildēm uz tiem nebūs nozīmes turpmākajām lēmumu pieņemšanām.</p>	<p>Neiespējami līdzdarboties.</p> <p>Konsultācijām ar sabiedrību ir nepietiekams laiks vai izvēlēta nepieejama konsultāciju vieta.</p>	<p>Nepareizs formāts.</p> <p>Konsultācijām izvēlēts formāts, kas padara padziļinātu sarunu teju neiespējamu.</p>	<p>Kas gribēs, tas piedalīsies.</p> <p>Palaušanās, ka tas, ka nav saņemti atzīnumi, nozīmē, ka sabiedrību viss apmierina vai šis jautājums ir vienaldzīgs.</p>	<p>Neatbild par solīto.</p> <p>Konsultācijās ar sabiedrību vienojas par kaut ko vienu, pēc tam tiek nolamts kaut kas cits.</p>	<p>"Nē" jaunajam.</p> <p>Tiek noraidīta katra sabiedrības iniciatīva, kas prasa kaut nelielu papildus budžetu vai kaut nelielu papildus pienākumu valsts pārvaldei.</p>	<p>Manipulatīvi.</p> <p>Apzināti manipulatīva konsultāciju vadīšana, to vedot uz iepriekš noteiktu rezultātu.</p>
---	---	---	--	---	---	---	---	--	--

Infografika "Sabiedrības līdzdalības labā prakse Saeimai." sagatavota ar Islandes, Līhtenšteinas un Norvēģijas atbalstu caur EEZ un Norvēģijas grantu programmu "Aktīvo iedzīvotāju fonds". Par materiāla saturu atbild Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS.